

växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

LUNGROT
Chenopodium bonus-henricus

Nr 1
1997
Årg. 15

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst).

Du blir medlem i GÄBS och erhåller VÄX genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 57 58 11 - 5. Årsavgiften för 1997 är 100 kr för dig som inte är medlem i SBF. 10 kr av denna avgift går till medlemskap i SBF. Om du redan är medlem i SBF, genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift (SBT), är årsavgiften 90 kr. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr (inkluderar ej VÄX).

Prenumeration på SBT beställs genom Britt Snogerup, Botaniska museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund, postgiro 446 50 72 - 9. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 420 sidor. Prenumerationsavgiften för 1997 är 265 kr.

Önskemål och bidrag i alla former för kommande VÄX mottages tacksamt av redaktionen:

Bengt Stridh, Uddstigen 4, 725 91 Västerås, 021/522 58 (+fax), bengt.stridh@mailbox.hogia.net

Gunnar Nilsson, Brunngatan 78, 802 51 Gävle, 026/65 36 01

Birgitta Hellström, Ringvägen 35, 818 41 Forsbacka, 026/359 60

Barbro Risberg, Hagmarksgatan 44, 813 33 Hofors, 0290/277 81

GÄBS styrelse 1996

Ordförande	Anders Delin	Kulgatan 40	810 28 Järbo	0290/708 21
			telefonsvare och fax:	0290/700 87
Vice ordf.	Peter Ståhl	Majvägen 30	803 33 Gävle	026/18 72 78
Sekreterare	Elisabeth Hermansson	Myra 2276	820 40 Järvsö	0651/470 06
Kassör	Bo Norell	Tredje Tvärg. 24A	802 84 Gävle	026/10 86 46
	Bengt Stridh	adress enligt ovan		
	Björn Wannberg	Ormvråksvägen 7	756 52 Uppsala	018/32 07 59
	Åke Ågren	Ringvägen 9 E	826 50 Söderhamn	0270/105 03
suppleant	Gunni Hedkvist	Främlingshemsv. 18	810 22 Årsunda	026/29 02 11
suppleant	Birgitta Hellström	adress enligt ovan		

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapets syften är:

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska floran i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlasrutor. I Gästrikland pågår projektet "Gästriklands flora" med Peter Ståhl som ledare, Gunnar Nilsson som handhavare av florarutor och Birgitta Hellström som rapportmottagare för hotade arter.

GÄBS har 207 medlemmar varav 12 familjemedlemmar (1997-01-01).

Årsmöte lördag den 15 mars 1997

kl. 13.00-17.00 på Silvanium i Gävle

Program

- 🍏 Årsmötesförhandlingar.
- 🍏 Rapporter från verksamheten.

🍏 Vilda växter som mat och medicin.

Föredrag kl. 15.00 av Stefan Källman.

Vilka växter kan vi egentligen utnyttja i vår natur? Vilka innehåller mest kolhydrater? Var hittar vi c-vitaminerna? Hur tillreder man en god lavsoppa?

Stefan Källman är biolog på civilförsvaret och forskar på hur vilda växter kan användas i överlevnadssituationer. Han berättar om detta och om hur ursprungsbefolkningar i vårt klimatområde klarat livhanken på fångst och insamling.

Testeboån och Flotthöljan naturreservat

Länsstyrelsen har förklarat Testeboåns delta vid Gävles Inre Fjärd och Flotthöljan utefter Svåga älv i norra Hälsingland som naturreservat.

Flotthöljan

Flotthöljan i Svågan är ett ca 114 ha stort skogs- och myrområde. Naturvårdsverket har nyligen köpt området av MoDo.

Skogen vid älven hyser massförekomst även av landets sällsyntare barrskogslavar, **ringlav**. Under senare delen av seklet har denna lavart minskat starkt i landet, sannolikt som en följd av ett mer rationellt skogsbruk och den allmänna försumningen.

Ringlaven växer både på stammar och grenar av tall, gran och björk. Många

äldre granar är vackert draperade av laven.

Ringlavens rika förekomst vid Flotthöljan beror sannolikt på det fuktiga, särpräglade klimatet invid älvens forsar.

Mossfloran är rik med bland annat de rödlistade arterna **liten hornflikmossa**, **kurragömmamossa** och **alsidenmossa**.

Kortskäftad ärgspik och **ladlav** är två rödlistade lavar i området.

Bland områdets vedsvampar kan nämnas de rödlistade **ullticka**, **rynkskinn**, **doftskinn** och **rosenticka**. Inom reservatet finns såväl i Svågan som i Styggbacken reproducerande bestånd av den fridlysta flodpärlmusslan.

Källa Ljusdals-Posten 12/2 1997.

Åttersta 17:2 i Ovansjö, Sandvikens kn

Gammelskog med stora naturvärden

Anders Delin

Fastigheten Åttersta 17:2 är ett skogsskifte i nordvästradelen av Sandvikens kommun. Det ligger strax SO om Ovansjö kronopark, som bildar kommunens nordvästliga utpost mot Dalarna. På Åttersta 17:2 står rester av gammal skog med hög bonitet och ovanligt stora naturvärden. Arealen är c:a 40 hektar. Rubin-koordinaterna är 13G6G0936 - 1038.

Området har inventerats vid ett tjugotal tillfällen från 30 juli 1994 till 15 november 1996.

Området ligger i flack terräng, som i den SV änden sluttar svagt mot Borrsjöån. Genom skiftet rinner en liten bäck ungefär parallellt med Borrsjöån. Större delen av marken är glesblockig morän, men i dalen på ömse sidor om bäcken finns sand. Man ser inga tecken på ovanlig kalkförekomst, men marknäringsförhållandena förbättras i bäckdalen av tre källflöden från moränslutningen ner emot bäckens högra strand. Bäckan har skurit sig ner en till två meter i sanden och bildar där en liten ravin med branta väggar. I östra delen finns en liten tallbevuxen myr.

Skogens utnyttjande

Runt skiftet har ett stort antal fäbodar funnits. Inom skiftet finns däremot inga historiska uppgifter och inga spår efter fäbodrift. Man får anta att kreatur har gått i skogen på skiftet, likaväl som det givetvis har förekommit körning med häst genom området.

Skogarna i Gästrikland har sedan många århundraden utnyttjats intensivt som leverantör av sågat virke och av träkol till järnhanteringen, vilket har lett till att urskog saknas och urskogselement är ytterst sällsynta i landskapet. Den snabbaste expansionen av järnhanteringen ägde rum mellan 1634 och 1670, då elva nya bruk anlades i landskapet.

Träkol kördes långa sträckor. Eftersom den här beskrivna skogen ligger intill Borrsjöån, torde det i första hand ha varit järnhanteringen längs denna å som var avnämare, i andra hand den vid angränsande vattendrag, Vallbyån i SV och Jädraån i NO. Vid dessa vattendrag fanns järnhantering från slutet av 1500-talet till slutet på 1800-talet (Norberg 1959).

Efter denna tid togs huvudsakligen sågtimmer och massaved ur skogarna. Det aktuella skiftet har emellertid huggits ovanligt lite under de senaste hundra åren, vilket är orsaken till dess höga trädåldrar och stora naturvärden nu. Under de senaste tre decennierna har några hyggen tagits upp och där växer nu ungskogar. På de övriga delarna står skog med åldrar huvudsakligen betydligt över 100 år.

Sammanlagt har 26 gamla tallar och 24 gamla granar provborrats och deras årsringar räknats. Medelåldern för tallarna var 182 år. Medelåldern för granarna var 170 år. Högsta åldern för tall var 325 år och för gran c:a 400 år (!).

Trädens storlek är dåligt korrelerad till

deras ålder. De längsta och grövsta granarna, som står i den bördiga bäckdalen, är i genomsnitt yngre (133 år) än de största granarna i övriga områden (180 år). Även tallarna i bäckdalen är grövre och längre, men deras ålder något lägre (146 år) än i övriga områden (185 år). De i särklass äldsta tallarna står på en svag ås SV om bäckdalen. De har en medelålder på 261 år trots att de varken är grövst eller längst.

Gemensamt för alla delområdena är att tillväxthastigheten har minskat eller varit konstant under de senaste decennierna. Avsaknaden av tillväxtökningar under lång tid stämmer överens med det intryck skogen ger, nämligen att ha stått orörd länge. De enda ingrepp som har gjorts ser ut att ha varit avverkning och borttransport av döda eller fallna träd. Området har alltså lång kontinuitet vad avser trädskikt och markflora. Däremot är kontinuiteten sämre när det gäller närvaron av död ved, eftersom de flesta träd som visat tecken på att vara döende eller som har fallit har transporterats bort.

Skogens naturvärden

Att komma in i den aktuella skogen är en ovanlig upplevelse. Speciellt den grova och höga granskogen kring bäcken ger ett främmande intryck. Som i all mogen skog har undervegetationen glesnat under de dominerande glest stående träden, så att man befinner sig i ett rum med ganska överblickbart golv, med väggar av grova stammar och ett tak av högt på stammen sittande grenar. Det är en skog att gå in i. Detta är ett av de många naturvärden som denna skog har.

Förekomsten av många gamla träd är också ett självklart naturvärde. Tallar kring 300 års ålder är sällsynta. En gran med

ålder kring 400 år är troligen än mer sällsynt.

Rester av urskogsmiljö finns endast i små fragment, t.ex. ett par låga talltorrakor med brandljud. Lågor av tall är av två slag, dels mycket gamla stockar, som troligen har glömts kvar efter avverkning, dels yngre lågor efter yngre tallar. Dessa finns glest utspridda över alla delområdena. Lågor av granar finns i något större antal, de flesta av yngre datum, men uppkomna efter rätt gamla träd.

På grund av frånvaron av skogsbruk under många decennier är skogen inom stora delar av området flerskiktad, med riklig men ojämnt fördelad underväxt av de ingående skogsträden, särskilt gran.

Lövinslaget är litet och består av några tiotal fullvuxna björkar och ett dussin gamla aspar.

Det finns många hålträd, både tallar, aspar och granar. Hålen har huggits dels av spillkråka, dels av tretåig eller större hackspett. Många av de stora träden har dimensioner som gör det möjligt för stora rovfåglar att bygga risbon.

Artinnehåll

I de följande förteckningarna, som bara tar upp de intressantaste arterna, har svenska och vetenskapliga namn tagits med, samt artens status enligt två olika klassificeringar. De rödlistade arterna anges med en siffra (3 = sällsynt, 4 = hänsynskrävande) och de som av Skogsstyrelsen anges som signalarter anges med S. Förteckningarna följer när det gäller nomenklatur och ordningsföljd de i litteraturlistan angivna publikationerna.

Kärlväxter

Lundbräken *Dryopteris dilatata*, ett partiot plantor i bäckdalen, till höger om bäcken nära den nedre av myskmårelokalerna. Denna art är sällsynt överallt i länet och har här en av sina nordvästligaste lokaler. Den är dessutom svår att skilja från nordbräken, och fordrar mikroskopi av sporena för att säkert artbestämmas. Detta är ännu inte gjort. Artbestämningen grundar sig i stället på de makroskopiska karaktärer, som är tydliga där den på plats kan jämföras med nordbräken (och skogsbräken och majbräken).

Myiskmåra *Galium triflorum*, 4, S, rika förekomster på två ställen i bäckdalen, bägge till höger om bäcken, den ena norr om vägen, den andra söder därom, bägge intill källor. Den är sällsynt i hela Sverige och har bara några tiotal lokaler i länet. Speciellt den nedre lokalen är mycket rik, med troligen ett tusental plantor inom en yta på c:a 15 x 50 m. Den växer på slät fuktig mark med ett bottenstikt av låga och glesa mossor, t.ex. rosmossa, gräsmossor och skogshakmossa och tillsammans med krävande arter som älgört, humleblomster, de nämnda ormbunkarna och en lång rad andra örter, gräs och ormbunkar.

Ögonpyrola *Moneses uniflora*, S, rikligt vid källorna, på mark med sparsamt fältskikt och tunt skikt av mossor, framför allt rosmossa.

Spädstarr *Carex disperma*, S, vid den nedersta av källorna till höger om bäcken.

Knärot *Goodyera repens*, S, mycket rikligt i alla delar av området.

Mossor

Vedtrappmossa *Anastrophyllum helle-rianum*, 4, S, på en gammal tallåga i myrkant i östra delen och på en granlåga vid Borrsjöån. Den är sällsynt i hela landet, än mer så i de av skogsbruk hårt utnyttjade gästrik-skogarna.

Stor revmossa *Bazzania trilobata*, S, på gammal rotvälta i norra delen.

Grön sköldmossa *Buxbaumia viridis*, 4, S, på en granstubbe i bäckdalen. Den är sydlig, i Gästrikland mycket sällsynt och än sällsyntare längre norrut.

Mörk husmossa *Hylocomium umbratum*, S, i bäckdalen.

Skogshakmossa *Rhytidiadelphus sub-pinnatus*, S, nära källor i bäckdalen.

Lysmossa = drakguldsmossa *Schistostega pennata*, mindre allmän art som finns rikligt i skrymslen under rötter på bäckravinens vertikala kanter.

Kantvitmossa *Sphagnum quinquefarium*, S, flerstädes på frisk till fuktig mark.

Lavar

Garnlav *Alectoria sarmentosa*, S, i områdets alla delar i ovanligt starka bestånd med ovanligt långa bälur (upp till 50 cm).

Kattfotslav *Artonia leucopellea*, S, tillsammans med gammelgranslaven här och var och i mindre mängd.

Luddnål *Chaenotheca stemonea*, på rotvälta. Den är sällsynt och knuten till skogar med lång kontinuitet och stora naturvärden.

Vitgrynig nållav *Chaenotheca subroscida*, S, på granbark.

Aspgelélav *Collema subnigrescens*, 4, S, på ett par grova gamla aspar i måttligt tät tall-granskog. Den finns här bl.a. med en bål med c:a 30 cm diameter,

den största jag hittills har sett i Gävleborgs län. Den är sällsynt och starkt knuten till skogar med lång kontinuitet för asp.

Grynig blåslav *Hypogymnia farinacea*, S, sparsamt på tallbark.

Gammelgranslav *Lecanactis abietina*, S, kläder stora delar av de gamla granstammarnas nedre delar i alla delar av skogen och ger en violettgrå färg åt stammarna.

Lunglav *Lobaria pulmonaria*, S, sparsamt på en asp SV om bäckdalen.

Kortskäftad ärgspik *Microcalicium ahlneri*, 4, S, på två talltorrakor. Den är sällsynt i hela landet, än mer så i de av skogsbruk hårt utnyttjade gästrik-skogarna.

Långskäftad ärgspik *Microcalicium arenarium*, på rotvälta i SV kanten av bäckdalen. Den är sällsynt överallt och starkt knuten till skog med lång kontinuitet och stora naturvärden.

Svampar

Fläckporing *Antrodia albobrunnea*, 4, S, under tallåga nära myren i östra delen.

Glasticka *Antrodiella semisupina*, det. Malte Edman, på gammal fruktkropp av gränstikka under tallåga.

Trådticka *Climacocystis borealis*, S, på flera döda granar i bäckdalen och vid Borrsjöån, samt även på en grov levande gran.

Kötticka *Leptoporus mollis*, S, på granlåga i bäckdalen och en annan SV därom.

Dvärgpigga *Mucronella calva*, under granlåga i bäckdalen. Mindre allmän art.

Pulverticka *Oligoporus ptychogaster* på granlåga i bäckdalen. Sällsynt art som jag har sett endast här.

Granticka *Phellinus chrysoloma*, S, på ett par granar.

Ullticka *Phellinus ferrugineofuscus*, 4, S, under granlågor i och SV om bäckdalen.

Gränsticka *Phellinus nigrolimitatus*, 4, S, under tallågor på tre ställen.

Tallticka *Phellinus pini*, S på flera gamla levande tallar.

Gullgröppa *Pseudomerulius aureus*, det. Åke Stridh, på tallåga SV om bäckdalen, tillsammans med timmerticka.

Timmergröppa *Serpula himantoides*, det. Malte Edman, på grov granlåga i bäckdalen, tillsammans med kötticka och knölticka. Harenligt Malte Edman visst signalvärde.

Källarkantarell *Paxillus pannoides*, det. Malte Edman, under tallåga. Sällsynt art, som jag har sett endast här.

Barmurkling *Heyderia abietis*, vid granstubbe. Mindre allmän art.

Fåglar

Duvhök *Accipiter gentilis*, 4, som tidigare och nyligen har häckat strax norr om området men inom Åttersta 17:2. Den är beroende av grov skog.

Gråspett *Picus canus*, 3, observerad under näringssök två gånger inom området.

Tretåig hackspett *Picoides tridactylus*, 4, sedan länge bofast inom området att döma av de gamla och färskare ringhacken, ett flertal äldre och färskare bohål och observation av fågeln själv.

Spillkråka *Dryocopus major*, 4, ofta observerad, liksom spåren av dess näringssök.

Tjäder *Tetrao urogallus*, 4, flera observationer och med lämplig lekplats inom området.

Däggdjur

Förutom vanliga arter som rådjur, älg, hare, räv, grävling, mink och lo, har även en björn observerats söka ide inom området. Bland bytesresterna efter pärluggla och sparvuggla har skogslämmel observerats.

Naturvärden i regionalt perspektiv

I de först av järnhanteringen och senare av skogsbruket starkt utnyttjade skogarna i Gästrikland är ett område som det beskrivna både mycket ovanligt och mycket värdefullt. I Ovansjö församling finns endast en handfull andra skogar med större eller jämförbara naturvärden. En del av dessa är redan reservat, som Hohällan, Österbergsmuren och Grävna knippan. Andra är angelägna reservatobjekt som Långängarna vid Storsjöns norra strand mellan Storvik och Sandviken och Styggbergets ostsluttning, söder om Kungsberget.

Det aktuella skogskiftet har delvis fått skydd genom att bäckdalen med granskog och den sydväst därom belägna åsen med gammal tallskog har klassats som nyckelbiotop av Skogsvårdsstyrelsen. En annan del av skogen, nordost därom, har fått skydd genom att forskningsstiftelsen SkogForsk har åtagit sig att bevara den som forskningsområde. Ytterligare andra delar, som skogen längs Borrsjöån och

vissa avsnitt i skiftets norra del, saknar dock skydd. Även dessa borde inkluderas i det område, som utan tvekan bör bli naturreservat om det nationella målet, att undanta fem procent av skogen från avverkningar, ska kunna bli verklighet.

En utförlig inventeringsrapport, som denna artikel är ett sammandrag av, finns tillgänglig på SkogForsk, Glunten, 75183 Uppsala. Vilken forskning som ska bedrivas inom det inventerade området är ännu inte bestämt. Eventuella ingrepp kommer dock sannolikt att bli mycket försiktiga och kommer att göras för att ytterligare berika områdets flora och fauna, särskilt när det gäller vedlevande organismer.

Litteratur

- Hallingbäck, T., 1996, Ekologisk katalog över mossor, Artdatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallingbäck, T., 1995, Ekologisk katalog över lavar, Artdatabanken.
- Hallingbäck, T., 1994, Ekologisk katalog över storsvampar, Artdatabanken.
- Mossberg, B., Stenberg, L. & Ericsson, S., 1992, Den Nordiska Floran, Wahlström & Widstrand.
- Norberg, P., 1959, Gästriklands hyttor och hamrar, publ. i "Från Gästrikland", Gästriklands Kulturhistoriska Förenings Meddelanden, Uppsala, sid. 1 - 282.

Nya lavar för Hälsingland och Gästrikland

Åke Ågren

Nya lavar för Hälsingland

Pleopsidium chlorophanum, gul spricklav

Gröngul tjock bullig slät bål med gulasvagt bruna apothecier. Små, nästan runda sporer. En ganska vanlig art i fjällbranter från Härjedalen till Lappland. Få fynd i låglandet, tidigare bara två fynd från Uppland och Sörmland.

Laven är nu funnen på "Nilestenen", Stålnäs, Norralla. Detta är en jättesten som räknas som den åttonde största stenen i Sverige.

Psilolechia clavulifera, skugglav

Grönvit kornig mjölig bål med svarta, sällan bruna, välvda apothecier utan kant. På jord och rötter i rotvältor. Funnen vid Stockvik, Ljusne 1988 och Ålsjön, Söderala 1996. Ny nordgräns; tidigare funnen upp till Gästrikland (A. Nordin, personlig kommunikation). Rapporterad som ny för Sverige av L. E. Muhr (1991), som dock uppger att den omnämnts redan 1952 av Magnusson men att belägg saknas. Confirm. A. Nordin.

Rinodina plana

Brun kornig bål med ganska stora (1 mm) brunsvarta platta apothecier med något ljusare kant. Känd från ett fåtal landskap i Svealand på lövträdskanar. Här växer den på en strandskoning vid Söderhamnsfjärden.

Dessa skoningar hyser många intressanta lavar bl.a. svårbestämda *Lecanoror* och sorediösa sterila bålar. Confirm. T. Foucard.

Micarea erratica

Grå areolerad platt bål med tätstående små svarta apothecier med tunn kant. På sten nära havsstrand i Roskär, Norralla. Confirm. T. Foucard.

Ochrolechia arborea

Bål ljusgrå-gröngrå, slät platt tunn med platta rundade soral. Här steril på lövträdskanar i Trönödal och Kursil, Norralla. Confirm. T. Foucard.

Porina aenea, barkporina

Mörkgråaktig tunn slät bål med svarta perithecier, 4-celliga sporer. På gråalsbark vid Ålsjön, Söderala. Troligen vanlig i södra Sverige. Ny nordgräns; tidigare funnen upp till Gästrikland (A. Nordin, personlig kommunikation).

Lecanora soralifera

Grå-gulgrå platt sprickig areolerad bål med runda-oregelbundna vita-gulgröna soral. Här steril. På sten vid Hällmyraberget, Söderhamn. Ny för Norrland. (Confirm. B. Owe Larsson).

Nya knappnåslavar

Chenothecopsis subparaica

Små svarta "nubb" på en sorediös bål. Rapporterad från ett fåtal landskap. Funnen på Hällmyraberget, Söderhamn. Ny nordgräns; tidigare funnen upp till Gästrikland (A. Nordin, personlig kommunikation). Confirm. A. Nordin.

Chenothecopsis nigra

Svarta slanka nålar med runda huvuden. Här ej parasitisk utan friväxande på *Stichococcus*-alger på rötter i rotvältor vid Ålsjön, Söderala och Trollmyrtjämen, Trönö. Känd bara från Bohuslän och Jämtland. Confirm. L. Tibell.

Övrigt nytt

Strigula stigmatella,

som jag tidigare rapporterat som ny för Sverige, har jag nu gjort ytterligare ett

fynd av, denna gång på en rönnbas i en bäckdal i Hällfors, Trönö, ca 8 km från tidigare fyndplats. Mig veterligen ännu inga fler svenska fynd.

Ny lav för Gästrikland

Fuscidia recensa

Grå-brun bål med ljusa-brunaktiga rundade och delvis sammanflytande soral. Här steril. På sten i Lappberget, Ockelbo. Känd från Värmland, Närke, Dalarna och Hälsingland, där jag rapporterat den växande på björkbark. Confirm. T. Foucard.

Dessa arter finns, eller kommer att finnas, deponerade i Fytoteket, Uppsala.

Referenser

Muhr L.E. 1991. *Lecidea roseotincta* och *Psilolechia clavulifera* nya för Sverige. *Graphis Scripta* 3:52-53.

Västanhede, betesmark i försvinnande?

Ove Lennström

Vid Riokonferensen 1992 behandlades världens framtid och utnyttjandet av våra gemensamma resurser. En av konventionerna, den om biologisk mångfald syftar till att bevara mångfalden och till ett långsiktigt utnyttjande och en rättvis fördelning av mångfaldens beståndsdelar. Sveriges biologiska mångfald är beroende av ett varierat odlingslandskap. Ängsmarken hyser inte mindre än 41% av Sveriges hotade växtarter och 31% av dess djurarter. Det moderna industrijordbrukets framväxt under 1960-talet har berövat dessa arter på dess livsmiljö. I tvåhundra generationer brukade våra förfäder jorden, för tre generationer sedan lämnade vi landsbygden och flyttade till städerna. Under denna tidsperiod och speciellt under vår egen tid är det två faktorer som gjort det ointressant att hushålla med resurserna i markanvändningen. Här avses den obegränsade tillgången på energi och konstgödsel. Småjordbruken har därmed blivit ekonomiskt olönsamma och läggs ned. En bidragande del i landsbygdens avfolkning och därmed inskränkt djurhållning.

Blommorna och ängssvamparna försvinner då hävden upphör eller om markerna behandlas med konstgödsel. Många arter är idag sårbara eller hotade och tidigare allmänna arter är på tillbakagång. Liknande utveckling rapporteras från andra europeiska länder exempelvis Holland och Danmark. Med

ängssvampar avses i första hand vaxskivlingar, jordtungor, fingersvampar och rödskivlingar, även om man där hittar en mängd andra arter som t ex trådskevlingar och fjällskivlingar.

En ytterst viktig process för det moderna jordbruket är tillgången på kväve, fosfor och kalium. Det är sannolikt fosfor-komponenten i handelsgödseln som utarmar svampfloran. Tillförseln av kväve har också en negativ effekt men troligen mer indirekt genom att vegetationens karaktär och sammansättning förändras. Vid kontinuerlig slåtter och bete utarmas marken på fosforföreningar och svamparna gynnas. En grässvål bör ha hävdats under ett par decennier för att bli så näringsutarmad att de vanligaste ängssvamparna trivs. Undersökningar med provrutor har visat att ängssvamparna försvinner redan året efter det att de behandlats med konstgödsel. Hotet kommer dock inte från konstgödseln allena. Luftföroreningarna ger ett kontinuerligt kvävenedfall, vilket påverkar svamparna negativt genom ändrade vegetationsförhållanden.

För att få en överblick över kvarvarande ängar och hagmarker, startade Naturvårdsverket 1985 projektet "Ängs och hagmark". I mars 1993 utgav Länsstyrelsen i Gävleborg "Ängar och hagar i Gävleborg", ett uppdragsarbete från tidigare nämnda projekt. När jag, i den för övrigt utmärkta skriften, studerade

objekten runt Årsunda föll blicken på ett fotografi av Västanhede med texten "Västanhede är länets största sammanhängande naturbetesmark". Sagt som gjort, 951021 styrde jag kosan dit för att se vad den erbjöd i form av ängssvampar. Betesmarken hyser nötkreatur, landets i särklass främsta naturvårdare, till antalet uppgående till ett femtiotal djur, vilka effektivt snargar grässvålen. Sommaren och hösten -95 hade varit mycket torr något som missgynnar ängssvamparna. Ändock kan jag rapportera summa 18 arter: Ängsvaxskivling *Hygrocybe pratensis*, Papegojvaxskivling *H. psittacina*, Vit vaxskivling *H. virginea*, Blodvaxskivling *H. coccinea*, Grålila vaxskivling *H. lacmus*, Toppvaxskivling *H. conica sens. lat.*, Broskvaxskivling *H. laeta*, Scharlakans-vaxskivling *H. punicea*, Gul vaxskivling *H. chlorophana*, Bittervaxskivling *H. reai*, Småvaxskivling *H. insipida*, Hårig jordtunga *Trichoglossum hirsutum*, Kopparäggschamp *Bovista tomentosa*, Aprikosfingerschamp *Clavulinopsis luteoalba*, Ängsfingerschamp *C. corniculata*, Maskfingerschamp *Clavaria vermicularis*, Torvnavling *Omphalina pyxidata* och Skogsrödhätting *Entoloma cetratum*. Ett gynnsamt resultat med tanke på de yttre förhållandena. Två av arterna finns med på artdatabankens hotlista. Scharlakans-vaxskivlingen och Grålila vaxskivlingen är hänsynskrävande. Scharlakansvaxskivlingen är en utmärkt signalart på ogödslade betesmarker. Undersökningar har visat att den förekommer på betesmark som har fler än 8 arter vaxskivlingar, samt att den är allmänt förekommande på en sällsynt förekommande naturtyp. Den intar här en liknande ställning som *Rosentickan* gör,

vid bedömning av värdefulla skogsbestånd.

Tänk Er en riktigt härligt blöt sommar och höst, vilket eldorado för mykologer vore inte Västanhede. Tankarna stannar, trots glädjen över vad jag eventuellt skulle kunna finna här, vid den dystra vetenskapen om hotet, "Hur länge till får vi behålla miljöertyp Västanhede"? Förordet i tidigare nämnda inventering av länet avslutas med ord som envetet biter sig fast i en nostalgikers huvud..... ".... ett landskap där den forna rikedomerna av markslag, småbiotoper och arter håller på att gå förlorad, ett landskap där i stort sett bara åkern och skogsmarken lämnas kvar - ett landskap som saknar artrikedomen, variation och historia ". Man känner förtvivlan inför denna utveckling.

Kan då inte ängar av Västanhede kvalitetsmässigt sättas som kulturminnesmärken? Är inte den biologiska kulturminnesvården lika mycket värd som den fysiska? Ängen är äldre än kyrkan och oftast äldre än själva byn. Varför är då inte de biologiska kulturminnena vårdade i samma utsträckning som övriga kulturminnen? Jag låter min fantasi ge ett svar.

På alla nivåer företräds kulturminnesvård av personer utbildade inom de historiska hjälpetenskaperna. De tillhör en generation som med sina förfäders hjälp lyft av sig det agrara oket. Nu återfinns de i det urbana samhällets trygghet. Med referenser i storstadens puls och med en semestervisionärs syn på Sverige formar de kulturmiljövårdens syn på hur kulturlandskapet skall skötas, vårdas och säkerställas. På kvasi-vetenskaplig grund och med nyfrälst syn på Lantmäteriets kartskatter produceras historiska kartöverlägg och lusläses Linnés

reseskildringar i jakten på autenticitet.

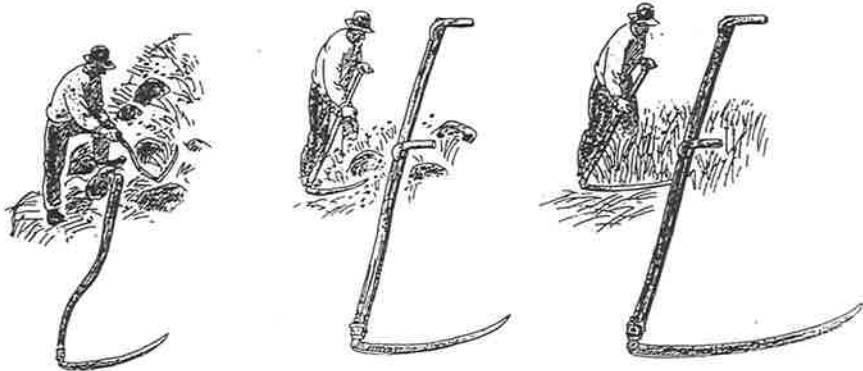
Som konsumenter måste vi påverka våra politiker så att kravodlad mat erhåller skattelättnader i sådan utsträckning att det ekologiska jordbruket blir konkurrenskraftigt med kemikalie- jordbruket. Bonden kan inte hålla landskapet öppet för att vi tycker att det är vackert. Målet för bonden har alltid varit och kommer alltid att bli, att med så litet arbete som möjligt få högsta möjliga avkastning. Något tidsmässigt utrymme för filosofiska utlägg om skönhetsvärden i den invanda miljön finns inte. Ängarna blir möjligen vackra då alla som är beroende av dem är mätta. Men för oss naturälskare är ängens och hagens skönhet en upplevelse vi inte vill vara förutan. Harry Martinsson skriver "Paradiset är en äng före slåttern". Jag vill gärna instämma men också tillägga. Med slåtter och efterbete blir den magra ängen än vackrare i sken av ängssvamparnas färgkaskader i regnbågens alla färger. Vi har inte råd att mista en enda kvadratmeter

till av denna den vackraste av alla våra tavlor.

Källförteckning

- Aronsson, M. et. al. 1995: Rödlistade växter i Sverige 1995. Artdatabanken Uppsala.
- Hallingbäck, T. 1994: Ekologisk katalog över storsvampar. Naturvårdsverket.
- Hansen, L. & Knudsen, H. 1992: Nordic Macromycetes, vol. 2. Nordsvamp Copenhagen.
- Lundin, J. et. al. 1993: Ängar och hagar i Gävleborg. 1993 : 2. Länsstyrelsen i Gävleborg.
- Nitare, J 1988: Jordtungor, en svampgrupp på tillbakagång i naturliga fodermarker. Svensk Bot. Tidskr. 82 : 341 - 368.
- Rald, E. 1985 : Vokshatte som indikatorarter för mykologisk värdefulde överdrevslokalteter. Svampe 11: 1-9.

Lien var det första redskap som användes till slåtter av gräsmarker i större skala. Under åren som gick utvecklades liens utseende. Att slå med lie är en svår konst som kräver många års träning. Visst går det att använda motordrivna slåttermaskiner som röjsågen när man slår gräs, men då kan ängarna utarmas och fördärvas.

Från vänster: kortlie, hackslåttlie med sitt kortare lieblad samt ett exempel på vanlig lie.

**Den 10 april kommer Kronobergs slättermästares
eldsjäl Kjell Gustavsson till oss. Han är expert på
ängens kulturhistoria och redskapens användning.**

Välkommen till Silvanum kl 18.30

Helt klart är att ängarna måste räddas och bevaras. Tanken på att ett helt kulturarv med dess rikedom skulle gå i graven är skrämmande. Jag har nu efter att ha gjort detta lilla arbete om ängar, faktiskt börjat fundera på att lära mig slå med lie. Min bror kan slå med lie och var tidigt med min morfar och slog. De har också varit med och slagit en äng med NOLA-stöd.

Lungrot

Åke Ågren

Efter det egentliga inventerandet för Hälsingefloran har det väl inte tillkommit så många nya arter.

Nu i höst fann jag emellertid **lungrot** *Chenopodium bonus-henricus* i en liten kalvhage (närfälla) vid en bondgård i Vedtjära, Söderala. Hagen var väl avbetad men djuren tycks ha ratat lungroten vilket också framgår av texten nedan.

Lungrot är ju en typisk gårdsväxt och anses införd av munkar som en grönsaks- och medicinalväxt. "Wäxer allmänt på gårdar i myckenhet. De späda bladen och knopparna kunna kokas i köttsoppor, eller i bara vatten med tillagt smör och krydder stuvade som Sparris" (Hjort 1752).

"Växten kokas späd i vatten, kan ätas med smält smör. non *sine delectamento*, såsom till smak och närande egenskaper liknande Sparris" (Linné)

"Färska blad krossades och brukades mot svullnader. Växten ratas av nästan alla husdjur, endast geten och fåren äta den, ehuru icke gärna" (Nyman 1868),

Lungroten är en sydlig art och Hälsingland torde vara nordgräns. Den är inte upptagen i de nya landskapsflororna från Härjedalen och Ångermanland.

Första fyndet i Hälsingland gjordes 1824 (Wa?), Robert Hartman uppger i sin avhandling "Hälsinglands Cotyledoneae och Heteronemeae" att lungrot förekommer flerstädes i Söderhamn. I Wiströms arbete 1898 har tillkommit Myskje, Rogsta, Arnön, Hudiksvall och Stocka. I Säfverstams ej publicerade

anteckningar anges senaste fyndet vara 1965 på Storön i Harmånger (S. Rune).

Chenopodium betyder ju "gåsfoot" och syftar på bladformen och *bonus henricus* betyder "gode Henrik". Man skulle kunna tro att den gode Henrik var någon godhjärtad munk men det syftar troligen på en tomte som understundom var behäftad med gåsfoot. Lungrot började växten kallas på 1750-talet i Uppland där det ansågs att den kunde bota fårhosta.

Från 1600-talet till våra dagar har växten av olika författare fått följande namn: God Henrik, Stolt Henrik, Stolt Henriksmålla, Henriksmålla, Henriksmäll, Hundmålla, Hundmålla, Läkieblad, Vill Spenat, Getost, Mjölkkrot, Mell, Mjölkmell, Mjölkmålla, Tofsmäll och Svensk Spenat (Lyttskens: Svenska Växtnamn 1915).

Red:s tillägg. Jonas Lundin har påpassligt hjälpt oss att pryda omslaget med en teckning av lungrot. Arten var tydligen inte alltför ovanlig i Gästrikland tidigare. Enligt Robert Hartman (1863) förekom den "flerstädes, i synnerhet vanlig i staden" och uppgifter finns från slutet av 1800-talet från ett 20-tal lokaler, bland annat Grinduga, Högbo, Kungsgården och Storvik samt flera platser i Gävle. Vid inventeringen för Gästriklands flora har den till och med 1995 påträffats på två ställen. Det är vid Bydegården i Torsåker 1992 (Peter Ståhl) och på Fleminggatan 14 i Gävle 1994 (MHI).

Gästriklands Flora - Inventeringsläget

Gunnar Nilsson

Inventerandet har under 1996 fortsatt med oförminskad intensitet.

Såsom framgår av tabell och diagram har antalet *klara rutor* ökat med 6 till 62. Detta är i och för sig mindre än föregående år, då ökningen var 14, men man kan samtidigt se att antalet *delinventerade rutor*, dvs rutor som är nästan klara, är 39. Av dessa har flera redan över 300 arter och kan alltså förväntas bli klara nästa år.

Gruppen *prioriterade rutor* diskuterades vid vår senaste sammankomst. De utgör 54 rutor, jämnt fördelade över landskapet. Inventeringsläget för dessa framgår av nedanstående tabell.

Prioriterade rutor	Antal
Klara prioriterade	33
Delinventerade	14
Bokade, ej inventerade	4
Ej bokade	3
Summa	54

För årets inventeringsarbete föreslogs att vi i första hand skulle göra färdiga de delinventerade rutorna, både de prioriterade och de icke prioriterade. Dessutom skulle vi förlägga årets "inventerardagar" till nordvästra delen av landskapet för att där i första hand göra de prioriterade rutorna klara.

I mån av tillgång på inventerare kan vi sedan fylla på mellan de prioriterade rutorna enligt den "schackbräde-modell"

som vi diskuterat tidigare och fortfarande bör ha som målsättning.

För att nå detta mål krävs, utöver att alla prioriterade rutor blir inventerade, inventering av ytterligare ett 15-tal rutor under de 4 kommande åren. Detta bör inte vara alldeles omöjligt eftersom vi på 7 år klarat 62 rutor!

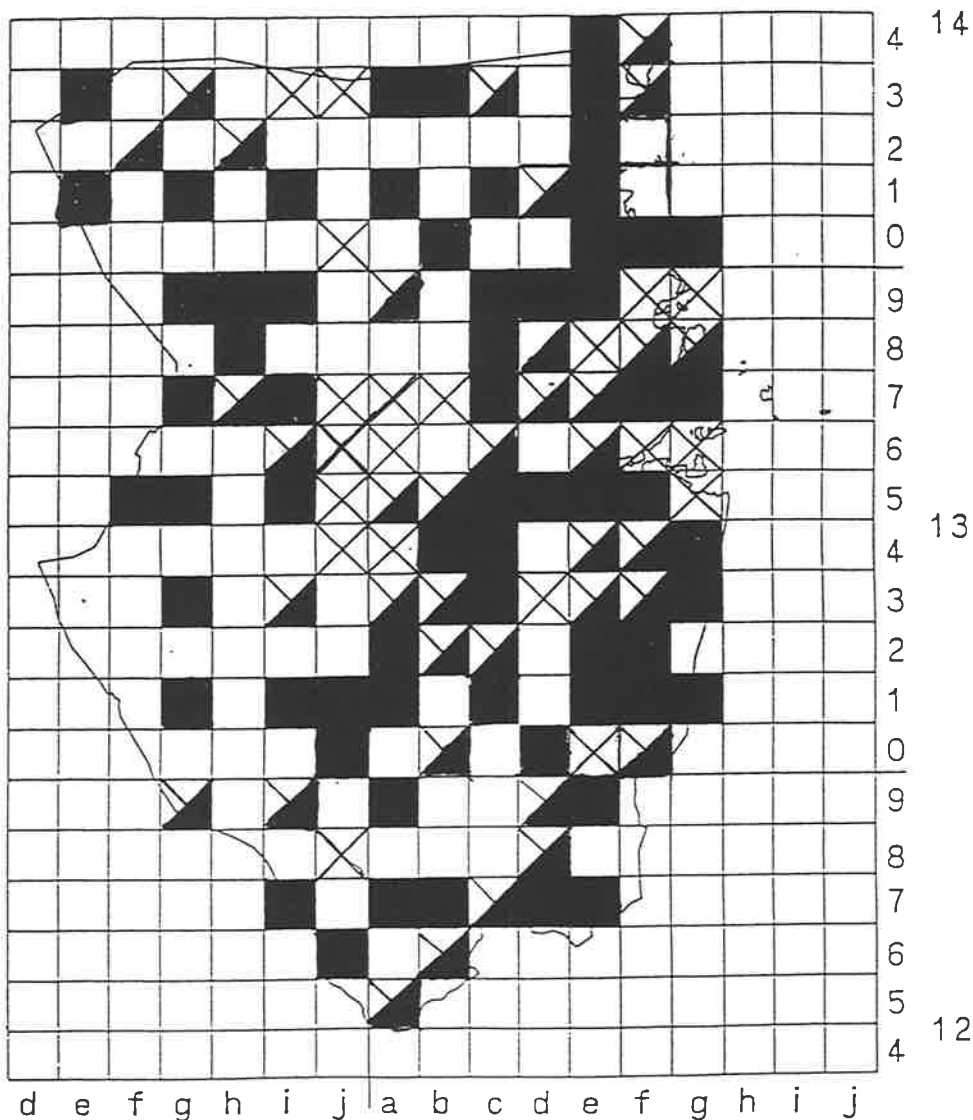
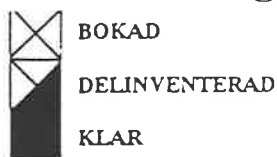
1997 års inventerardagar blir därför förlagda till skolan i Ockelbo och som vanligt indelad i två perioder, 28-29 juni och 9-13 augusti. Närmare detaljer kommer i nästa nummer av VÄX !

Vi vädjar till alla som inventerat tidigare att reservera dessa dagar. Du som inte varit med, men är intresserad, har här ett utmärkt tillfälle att i sällskap med mer erfarna kamrater lära känna Gästriklands Flora.

INVENTERINGSLÄGE 96-12-31

År	Bokade	Delinv.	Klara
1990	15		3
1991	48	20	6
1992	61	21	16
1993	85	29	27
1994	96	28	42
1995	113	34	56
1996	130	39	62

Inventeringsläget 1996-12-31

G

H

En höstdag på havsbotten

Peter Hansson

27 september 1996

Lätt soldis. Havet ligger blankt. Båten ligger för ankar i sundet mellan den med vresiga tallar klädda Skommaren och den fågelskyddade Skommarhällan med sin lilla vita fyr. Position: N 60 49 40, O 17 19 10. I söder skymtar norra inloppet av Edskösundet. I öster ligger horisonten obruten. Allt är förtrollande stilla. Oändligheten blir påtaglig - och detta i ett i högsta grad ändligt hav. Jag provandas några andetag i regulatorm, lägger ena handen runt nacken, den andra över dykarmasken och rullar baklänges över relingen. Allt blir ett kaos av luftbubblor och jag trampar på med fenorna för att komma på rätt köl, bryter ytan för att göra en sista justering av bältet till dykapparaten och viker mig åter neråt för att strax sväva viktlös över botten på 3 meters djup. Jag blir upprymd över vad jag ser.

En mångfald - mycket ovanlig för våra vatten - breder ut sig på den fingrusiga botten. Vår kuststräcka anses vara världens artfattigaste. Detta beror inte på att vattnet är förorenat utan på att brackvattenhavet är en så historiskt ung företeelse att endast ett fåtal arter har hunnit utvecklas till rena brackvattenarter. Salthalten i havet vid vår kust, ca 0,6 ‰, är för låg för de flesta marina arter och för hög för de flesta sötvattenarter. Detta gör att vi har ett minimum just utanför vårt kustavsnitt.

Kransalger, blåstång, natearter...

Hela mattor av kransalgen *Tolypella nidifica* breder ut sig framför mig. *Tolypella* är just en av de få arter som anses vara en ren brackvattenart. Den är ovanligt högväxt på denna lokal, ca 2 dm, och har häckvastliknande kransar längs grenar och stam.

Här finns även kransalgerna *Chara aspera* och *Chara baltica*. Det som är slående med denna lokal är den ovanliga mixen av fanerogamer och kryptogamer. Mitt i kransalgsmattorna sitter många blåstångsruskor, snärjtång *Chorda filum*, borstnate och trådnate, *Myriophyllum*, vitstjälksmöja och hårsärv *Zannichellia palustris*. Till min förvåning stöter jag också på skruvning *Ruppia cirrhosa*. Den skall inte finnas norr om Öregrund enligt litteraturen.

Mina luftbubblor stör den lugna vattenytan och rörelserna som uppstår bryter det bleka solljuset till ett sinnligt böljande mönster över den rika undervattensäng som jag svävar över. Det är så vackert!

Ett stort klippblock reser sig framför mig. Hela den västra sidan är täckt med blåstångsruskor ända upp till en halvmeter under vattenytan. Den södra sidan är ett överhäng, täckt med havstulpaner *Balanus improvisus* som är ett planktonfiltrerande djur som också anses vara en brackvattenart.

Botten blir mer och mer stenig och klippig. Jag glider in över den plats som jag fotograferade för 15 år sedan. Då var denna botten täckt av långhårig grönlick *Cladophora glomerata* som är ett tecken på höga halter av närsalter i vattnet. Någon enstaka hårt trängd blåstångsruska kunde då skyms bland de fintrådiga grönalgerna. I dag är samma botten täckt av friska fina bestånd av blåstång.

Blåstången *Fucus vesiculosus* är "havets storstäder". Varje ruska sjuder av liv. Tångmärlorna *Gammarus* är de som dominera. Därmed är blåstången också viktig för övrigt liv i havet. Att blåstången har ökat är ett klart friskhetstecken. Den totala ökningen beror på att vi har blivit bättre på att rena våra utsläpp. Utbredningen mot ytan kan kopplas till minskningen av klorutsläpp från massa-industrin.

Nära Skommarhällans udde mot NV finns rödalgerna *Polysiphonia* och

Ceramium samt den marina arten *Furcellaria lumbricalis*, som normalt lever på större djup i förkrympt form i vårt utspädda vatten. Här, nära ytan, blir den grön till färgen. Den sista klippphyllan strax under ytan är täckt av den ätbara, näringskrävande tarmtången *Enteromorpha intestinalis* gödslad av Skommarhällans fågelspillning.

Jag simmar på kontrakurs mot söder och i höstsolens motljus blir bottenvegetationen ännu vackrare. Plymerna av axslinga *Myriophyllum spicatum*, blir sagolika. Jag känner mig lycklig. Området som är stort som en halv fotbollsplan är unikt för våra vatten och klart skyddsvärt.

Medan jag plockar av mig dykprylarna i båten tänker jag att det finns nog hopp för vårt hav ändå.

PS. Peter Hansson är lärare vid Naturskolan i Hillevik. (Red.)

Årets fynd i Gästrikland 1996

Peter Ståhl

Fyndkatalogen för 1996 innehåller åtskilliga fina fynd, bland annat två nya arter (**honungsfacelia** och **sötbjörnbär**) och en ny underart (**stor femfingerört**) för landskapet. För att listan inte skall bli för lång har ett rätt strängt och inte helt konsekvent urval av arter gjorts.

Den egentliga rapporteringen sker när fynden läses in i floradatabasen som också innehåller mer exakta uppgifter om fynden.

Socknar

Gä = Gävle stad	Ha = Hamrånge	He = Hedesunda
Hi = Hille	Jä = Järbo	Oc = Ockelbo
Ov = Ovensjö	Sa = Sandviken eg Högbö sn	To = Torsåker
Va = Valbo	År = Årsunda	Öf = Österfärnebo

Rapportörer

ABE = Anders Bertilsson	AMD = Anne-Marie Dahlbäck
BIJ = Birger Jonsson	BHE = Birgitta Hellström
BLO = Birgitta Looch	BNO = Bo Norell
DIN = Anders Delin	GBA = Gunnar Bakken
GNI = Gunnar Nilsson	GHE = Gunni Hedkvist
GOD = Göran Odelvik	HGR = Hans Granegård
KWA = Kjell Wallin	LLA = Lennart Landenmark
MBE = Magnus Bergström	OWE = Olov Wedin
PST = Peter Ståhl	SOL = Stefan Olander

Backskafting - *Brachypodium pinnatum*
To, Bagghyttan, Lövsjön, PST

Blåhallon - *Rubus caesius*
He, Ön i vägkant AMD mfl. Tredje fyndet i nedre Dalälvsområdet antyder en liten lokal population skild från mer talrika förekomster kring Gävle- och Upplandskusten.

Blåklint - *Cenaurea cyaneus*
He, Koffsta åkerogräs, PST mfl

Bolmört - *Hyoscyamus niger*
He, Östveda, 1 fjolårsstängel, AMD

Brudsporre - *Gymnadenia conopsea*
År, Västanhede och Ysjötorp, GHE

Daggvide - *Salix daphnoides*
Sa, soptippen, GOD

Spetsbladig daggvide - *spp acutifolius*
Hi, Skarvberget på bergstenskross, PST

Etternässla - *Urtica urens*
To, Robertsholm i trädgårdsland, MBE;
He, Hedesunda skola, DIN

Fältgentiana - *Gentianella campestris*
Va, Älgsjön, BNO;
He, Gundbo kalkbrott, kontroll, rikligt minst 100 plantor i kalkängsvegetation, PST;
År, Västanhede, 2 lokaler, GHE

Granbräken - *Dryopteris cristata*
Öf, Öbynäset, BNO;
Va, söder om Stensängarna och vid Skadängestjärnens utlopp, Peter Andreasson 1995, kontrollerad av BHE; Glamsen, PST;
Kubbo, BNO

Grovnete - *Potamogeton lucens*
He, Hedesunda ka, i ån, PST mfl
4:e fyndet i landskapet.

Gulyxne - *Liparis loeselii*
Va, 1 km SO Grinduga, BHE, GBA

Harmynta - *Satureja acinos*
He, Östveda, Ollas, AMD

Honungsfacelia - *Phacelia tanacetifolia*
Öf, Stålbo, BLO & KWA;
He, Ön, AMD mfl
Kvarstående från odling eller ofrivilligt insådd.

Ny för gstr!

Hårnating - *Ruppia maritima*
Va, Orarna, Glumshällarna, PST & LLA
1:a fyndet under florainventeringen av denna art som enligt litteraturen inte skall vara ovanlig.

Hästskräppa - *Rumex aquaticus*
Ov, Gavelhyttan, BHE;
He, Hedesunda k:a, PST & ABE

Hönsbär - *Cornus suecica*
Oc, Vittersjö, Sågtjärnens SO strand, GNI;
Oc, Sidsjön, GHE

Höskallra - *Rhinanthus serotinus*
År, Ysjötorp, BHE;
He, Bredforsen, PST

Höstlåsbräken - *Botrychium multifidum*
Hi, Skarvberget, i övergiven bergtäkt!, PST

Knottblomster - *Microstylis monophyllos*
Va, Gillermurens norra del, GBA;
Va, S om Långhällsvägen, BHE;

Va, 1 km SO Grinduga, BHE, GBA;
Va, SV-strand av Trösken, BNO

Kärrull - *Eriophorum gracile*
Öf, Bäckebo, BNO

Loppstarr - *Carex pulicaris*
Va, Älgsjön (2 lokaler), BNO

Långsvingel - *Festuca gigantea*
He, Bredforsen, ädellövskog, PST

Lövbinda - *Fallopia dumetorum*
Va, Orarna, Gräsgrundet, PST & LLA

Nattglim - *Silene noctiflora*
To, Robertsholm, MBE

Nässelklocka - *Campanula trachelium*
He, Bredforsen i ädellövskog, BHE
Första moderna fyndet utanför kalk-
området.

Nässelsnärja - *Cuscuta europea*
Ov, Vallbyån vid Ol-Lars kvarn, BHE

Odört - *Conium maculatum*
Va, Mackmyra, GBA;
Gä, Åkermans kulle, GBA

Oxtunga - *Anchusa officinalis*
He, Östveda, Ollas och Ön, AMD mfl.
Årets fynd förstärker bilden av oxtungan
som en gammal byväxt med liten tendens
till nyspridning.

Paddfot - *Asperugo procumbens*
Öf, Mattön, BNO

Pysslingtåg - *Juncus minutulus*
Hi, Oppala, Lars-Ors-gården, OWE;
He, Sandnäsbadet, PST

Båda fynden som är nummer 3 och 4 i
landskapet har bekräftats av Sven
Snogerup.

Rutlåsbräken - *Botrychium matri-
carifolium*
He, Hedesunda skola, 2ex !, GHE, PST,
BNO mfl
Andra fyndet under inventeringen.

Ryl - *Chimaphila umbellata*
Hi, Eskön, Drakberget, ca 7 sktt och
Tallören (Inplanterad för länge sen), 4
skott, DIN.
Den första lokalen har följts under 70 år
av Lilly Källander. Av storleken att döma
är det ca 120 år sen denna ryl-klon
etablerade sig på platsen.

Rödlänke - *Peplis portula*
He, Ön, i översvämmad åkerdel, PST,
SOL mfl

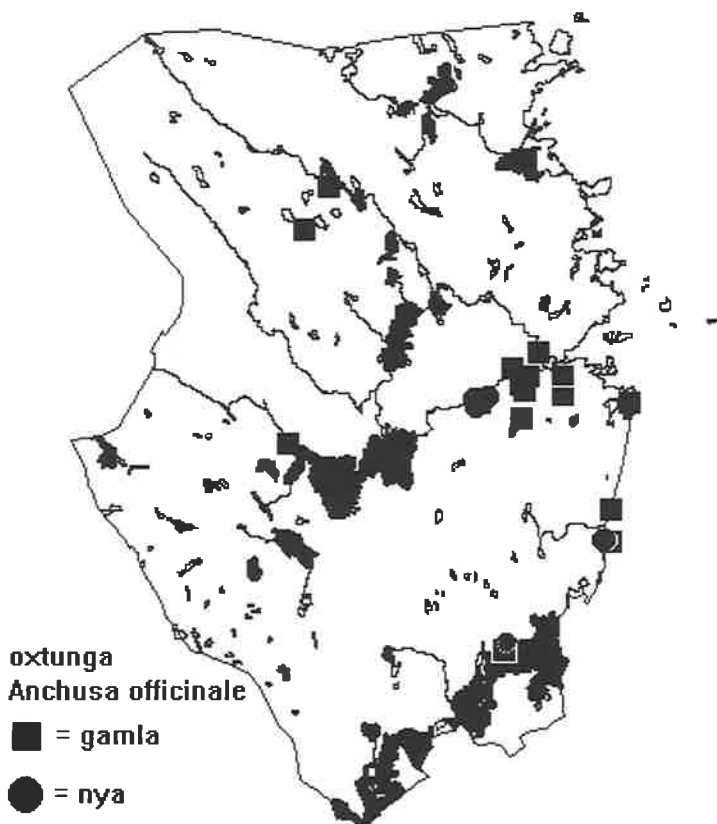
Safsa - *Osmunda regalis*
Ha, Skärjån, Långstrandsforsen, PST

Sanddraba - *Draba nemorosa*
Gä, Golfbanan, BNO

Smånunneört - *Corydalis intermedia*
Va, Holmsund återfynd (R Hartman på
1800-talet), BIJ

Stenfrö - *Lithospermum officinale*
Va, Orarna, Gräsgrundet, rikligt, PST &
LLA

Strandviol - *Viola percisifolia*
Ov, Broas;
Öf, Åsbyvallen och Istamyran, BHE

Stor femfingerört - *Potentilla argentea*
impolita

Sa, Östanbyn, GOD

Ny för Gstr!

Storlåsbräken - *Botrychium virginianum*
Va, Österbleck i kalkområdet, två nya lokaler. Bl a 60 cm höga ex på kolbotten!
PST

Storgröe - *Poa remota*

Va, Österbleck i kalkområdet, PST

Strimsporre - *Linaria repens*

Ov, Storstvik, järnvägen NO Vallbyån,
BHE;

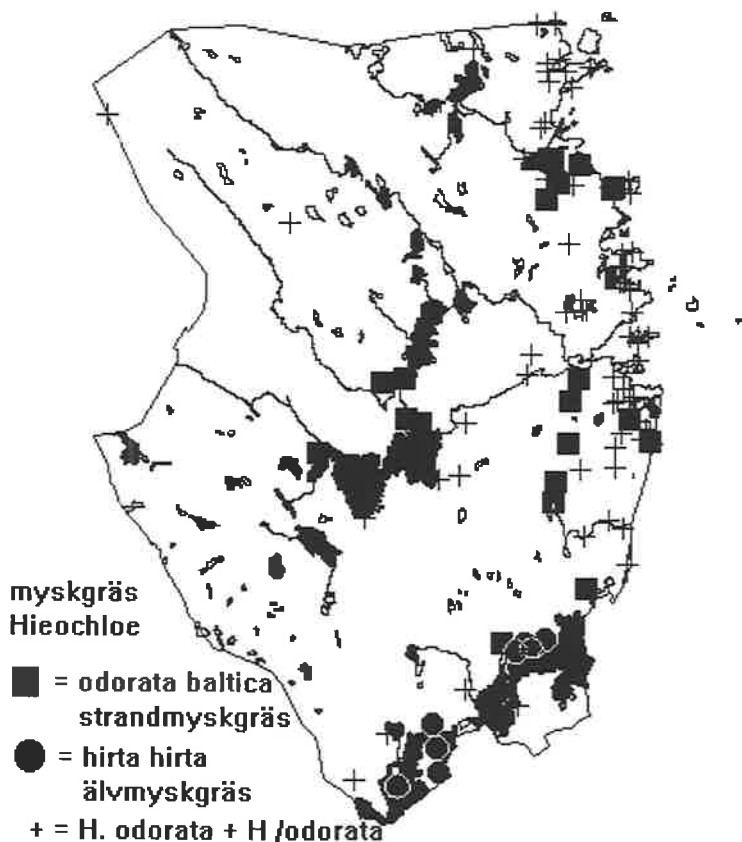
Gä, ostkustbanan vid Järnvägmuseet och
Järvstaby, PST

Sumpviol - *Viola uliginosa*

He, Ölbosjöns norrända, GNI;

He, 650 OSO om Sända, BNO;

He, Dalälven - Tyllmyran på 4 ställen,
BNO, PST, BIJ

Sötbjörnbär - *Rubus plicatus*

He, Ön, betesmark vid hembygdsgården,
AMD mfl.

Årets fynd! **Ny för Gstr!**

Bestämning conf av Erik Ljungstrand och
Thomas Karlsson.

Taggsallat - *Lactuca serriola*

Va, Mackmyra, GBA

Tandrot - *Cardamine bulbifera*

He, Bredforsen, PST, BIJ & BNO

Trift - *Armeria maritima*

He, väg 67 S om Främlingshem, GHE
Ett av mycket få observationer av trift i
landskapet. Detta är det första publicerade
inlandsfyndet. Från Heby i Uppland och
samma riksväg har fler vägkants-

förekomster rapporterats - bla i trakten av Tärnsjö. Vågar man tro att fler förekomster sammanbinder dessa lokaler. Vårt fynd tillhör underarten *elongata*, backtrift.

Trädgårdsveronika - *Veronica persica*
Öf, Mattön BNO;
He, Ön, SOL mfl

Vattenstäkra - *Oenanthe aquatica*
Ov, Vallbyån på två ställen, BHE & HGR;
He, Ölbo, GNI

Vårstarr - *Carex caryophylla*
Jä, SO Smedsbackas gård, MBE

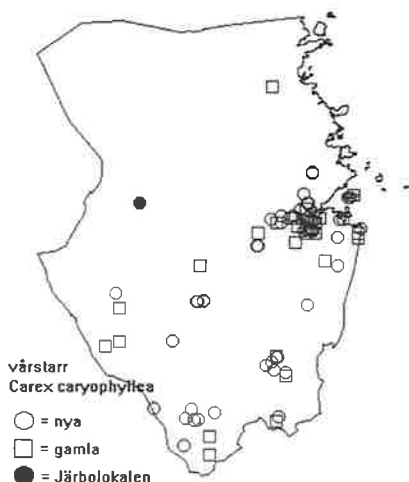
Åkerbär - *Rubus arcticus*
Sa, Högbo bruk, GOD;
Gä, Norrlandet, Hocksjö, AMD

Åkerpilört - *Persicaria maculosa*
Va, Forsbacka, ned Säljet, BHE

Älvmyskgräs - *Hierochloe hirta hirta*
Öf, Åsbyvallen; Skogsvallen, och Bäckabo, BNO;
He, Östveda-Kvillanudden flerstädes PST mfl

Fler nya lokaler hittades 1996 än vad som tidigare var känt. Utbredningen följer Dalälven vilket framgår av utbredningskartan.

Ängsgentiana - *Gentiana amarella*
Ha, Axmar bruk, skogsväg vid Överhammaren, även på Hälsingesidan, PST

GÄBS höstmöte

Elisabet Hermansson

Vi var ett 20-tal som i oktober samlades till årets höstmöte hos Peter Ståhl på Majvägen i Gävle. För mig var det första gången.

Kaffe med hembakt bröd, ost och skinka smakade bra efter en lång ditresa och vi kände oss välkomna. Snart dryftades sommarens inventeringar och andra händelser vid borden.

En tipsrunda hade gjorts i ordning i husets övre våning och den gav oss sedan bry både länge och väl. Hur ser ringlav ut? Vem av Mumintrollen är botanikkunnig? Vilka utbredningskartor passar in på mjölon? Och vilken växt manne passar annan utbredningskartan in på? Hjälpmedel var tillåtna och man diskuterade, använde datorn, slog i böcker och frågade mer kunniga till exempel de muminläsande Ståhl-barnen Victor och Martin. Så småningom hade dock de flesta kryssat sin tipsblankett och kunde börja ägna sig åt sommarens fynd. Både kärlväxter och lavar analyserades och artbestämdes. Foton beundrades.

Efter god och riklig lunch, var det dags för bildvisning. Medan höstdagen mörknade utanför de fördragna fönstren återfördes vi till sommarens dofter och blomsterfärging, hörde flugors och

humlors surrande, kände fjällens isande vind och återupplevde den spänning som de rara arterna beskär oss.

Skyddsvärda biotoper i Gästrikland var temat för Peters bilder. Där fanns de små rikblommade slätterängarna, de betade strandängarna och hagmarkerna. Inte minst intressant var det att kunna se de dokumenterade förändringarna vid återupptagen hävd. Det blir spännande att följa även framledes.

Bengt visade rara arter från botanikdagarna i Värmland och från de norska Dovrefjällen. Arbetsbilder från inventering längs Voxnans stränder och slätter på Remman hade han också tagit med.

Skönheten genom massverkan hade Åke fångat och jag tror att många med mig kommer att se på färgkullor, brunskärar eller gulsporrar med nya ögon efter att ha sett hans överdådiga bilder.

Efter det egentliga höstmötet hölls så styrelsemötet och från det kan berättas att arbetet med Hälsinglands flora strukturerades. Bearbetningen av insamlat material skall intensifieras för att gå ut på en sista koll till de erfarna inventerarna. Disposition för floran ska göras av Bengt och Anders.

Mossa lekte kurragömma

Björn Cederberg

Kurragömmamossa *Haplomitrium hookeri* har inte setts i Sverige sedan 1978, men påträffades igen vid Flotthöljan (i Svågan, red:s anm.) i Hälsingland sommaren 1996.

Endast fyra tidigare fynd har gjorts efter 1950 i Sverige, så detta var mycket trevligt, säger Tomas Hallingbäck på Art-Databanken.

Kurragömmamossan ser ut som ett mellanting mellan en bladmossa och en levermossa och kunde tidigare inte säkert klassas. Inte förrän man så småningom kunde hitta exemplar med sporkapslar kunde man bestämma att det var fråga om en primitiv levermossa.

Det är den enda arten i sin ordning (Calobryales) i Europa. Den är mycket torkkänslig och lever på sandiga stränder med naturlig vattenföring - översvämning på våren och lågvatten under sommar och höst. Den är således hotad av vattenregleringsföretag som ger omvänd vattenföring. Den klassas som Sårbar. Förutom i Sverige är den rödlistad i sju europeiska länder (Norge, Finland, Polen, Nederländerna, Österrike, Schweiz och Italien).

Denna artikel är tagen ur Biodiverse nr 4, 1996 från centrum för biologisk mångfald, Uppsala.

Blomprat

GÄBS på Internet

GÄBS websidor har fått ny adress och ny layout. Du hittar sidorna på:
<http://www-pp.hogia.net/bengt.stridh/GABS/gabs.html>.

Kom gärna med förslag på saker att presentera på websidorna. Skicka ett e-mail till: bengt.stridh@mailbox.hogia.net. För närvarande finns följande innehåll:

Historia och syften

Kalendarium

Medlemmar

Medlemskap

Projekt

Stadgar

Styrelse

Utbytestidskrifter

VÄX

Katalog över Gästriklands kärlväxter

Peter Ståhl har sammanställt en katalog över Gästriklands kärlväxter på 29 sidor. Katalogen kan beställas från Peter. Skicka honom ett adresserat och frankerat kuvert så skickar Peter dig en sammanställning helt gratis!

Katalog över Gästriklands kärlväxter

Sammanställd av Peter Ståhl

1996-11-10

Menyanthes triflorata

Stadgar för Gävleborgs Botaniska Sällskap

Antagna vid sällskapets årsmöte 1982-02-07, med stadgeändring antagen vid årsmöten 1994-03-20 och 1995-03-18.

- 1 § Sällskapet är en lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen.
- 2 § Sällskapets ändamål är:
 - att utgöra ett forum för utbyte av erfarenheter och ökande av kunskaper inom botanikens olika grenar,
 - att utforska floran i Gävleborgs län,
 - att verka för skydd och vård av hotade växtarter och växtsamhällen i länet.
- 3 § Styrelsen består av fem ledamöter, varav en är ordförande, en vice ordförande, en sekreterare och en skattmästare. Dessutom finns två styrelsesuppleanter, två revisorer, två revisorsuppleanter och en valberedning bestående av tre i länet verksamma personer.

Styrelseledamöterna väljs för två år. Vartannat år väljs ordförande och skattmästare, vartannat år väljs vice ordförande, sekreterare och styrelsens femte ledamot. Övriga ledamöter väljs för ett år. Ledamot i valberedningen kan inte omväljas mer än två gånger. Varje år skall en av valberedningens medlemmar nyväljas.
- 4 § Styrelsen är beslutsför när minst tre ledamöter är närvarande. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.
- 5 § Årsmöte hålles i Gävleborgs län före mars månads utgång. Kallelse till årsmötet utsändes minst en månad i förväg. Verksamhetsår är kalenderår. Motioner skall vara styrelsen tillhanda senast två veckor före årsmötet.
- 6 § Medlemsavgiftens storlek bestämmes vid årsmötet.
- 7 § Medlemsskap erhålles genom inbetalning av medlemsavgiften.
- 8 § Medlem som skadar sällskapet eller dess syften, kan vid årsmötet uteslutas ur sällskapet.
- 9 § För ändring av sällskapets stadgar fordras beslut med minst två tredjedelars majoritet vid två på varandra följande årsmöten. Övriga beslut fattas med enkel majoritet, varvid ordföranden har utslagsröst.
- 10 § Om sällskapet upplöses skall tillgångarna tillfalla Svenska Botaniska Föreningen.

Kalendarium

- Lö 15 mars Årsmöte Silvanum kl. 13.00. Föredrag av Stefan Källman kl. 15.00. Se s. 3.
- Ti 18 mars Studiecirkel Gästriklands flora. Studieförbundet, Gävle, kl. 19.00.
- To 10 april Vården av ängs- och hagmarker. Föredrag av Kjell Gustavsson. I samarbete med Studieförbundet. Se annons på sidan 15.
- Ti 15 april Studiecirkel Gästriklands flora. Studieförbundet, Gävle, kl. 19.00.
- Ti 13 maj Studiecirkel Gästriklands flora. Studieförbundet, Gävle, kl. 19.00.
- Ti 3 juni Studiecirkel Gästriklands flora. Exkursion, samling kl. 18.00.
- 28-29 juni Inventardagar i Ockelbo. Mera information kommer i nästa VÄX.
- 17-21 juli Svenska Botaniska Föreningens botanikdagar och årsmöte i Blekinge. Se Svensk Botanisk Tidskrift för information.
- 9-13 augusti Inventardagar i Ockelbo. Mera information kommer i nästa VÄX.

Råd till författare i VÄX

Vi i redaktionen är naturligtvis mycket tacksamma för alla manus vi får, oavsett om de är skrivna för hand, på skrivmaskin, på dator eller mera ortodoxt inhackade på stentavla.

🍏 *Manus på diskett* skickar du till Bengt Stridh, Uddstigen 4, 725 91 Västerås, 021/522 58 (även fax), e-mail: bengt.stridh@mailbox.hogia.net. **Bifoga alltid en utskrift av din artikel.**

🍏 *Manus i andra tillstånd* skickar du i god tid före manusstopp till Gunnar Nilsson, Brunnsgatan 78, 802 51 Gävle, 026/65 36 01, för inskrivning till dator.

Vi är **mycket** tacksamma för alla illustrationer.

Till sist en vädjan: Kom ihåg att hålla tiden för manusstopp!!!

Medverka i VÄX

Gläd dina medbotanister genom att skriva om växtfynd, exkursioner, ny litteratur, skicka in intressanta tidningsklipp etc!

Manusstopp

31 mars 1997

Innehåll

- 3 Årsmöte lördag den 15 mars.
- 3 Testeboån och Flotthöljan naturreservat.
- 4 Åttersta 17:2 i Ovensjö, Sandvikens kn. Gammelskog... *Anders Delin.*
- 9 Nya lavar för Hälsingland och Gästrikland. *Åke Ågren.*
- 11 Västanhede, betesmark i försvinnande? *Ove Lennström.*
- 14 Ängens kulturhistoria och redskapens användning. *Annon.*
- 15 Lungrot. *Åke Ågren.*
- 16 Gästriklands flora - inventeringsläget. *Gunnar Nilsson.*
- 18 En höstdag på havsbotten. *Peter Hansson.*
- 20 Årets fynd i Gästrikland 1996. *Peter Ståhl.*
- 26 GÄBS höstmöte. *Elisabet Hermansson.*
- 27 Mossa lekte kurragömma. *Björn Cederberg.*
- 28 Blomprat.
- 29 Stadgar för GÄBS.
- 30 Kalendarium.